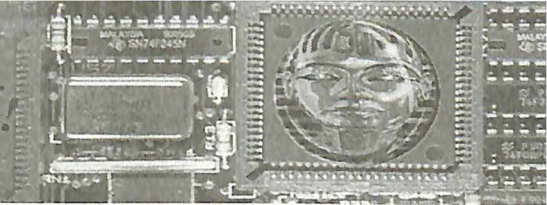

$\pi = 3,14159265359$ $e^{ix} = \cos x + i \sin x$ $C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!}$

Внесок викладачів Університету у трудову підготовку школярів

Д.О. Тхоржевський,

завідувач кафедри трудового навчання
і креслення, доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член АПН України

чий фактор змісту загальної освіти. Проте, з другого боку, ми знаємо, що трудове навчання вилучалося із школи на 17 років (1937-1954 рр.).

Очевидно, що таке неоднозначне ставлення до трудової підготовки школярів пояснюється тим, що за її допомогою розв'язуються не лише загальноосвітні, а й соціальні і навіть політичні завдання суспільства.

Сорок років тому починати доводилося на порожньому місці, оскільки не було матеріальної бази та педагогічних кадрів з відповідною базовою освітою. Якщо порівняти такий стан справ з тим, що маємо зараз, то є підстави говорити про значні надбання. Проте вони з'явилися не раптом, а в процесі тривалої копіткої праці усього колективу викладачів індустріально-педагогічного факультету. І сьогодні, коли освітянська громадськість відзначає 80-річний ювілей нашого Університету, мені як ветерану, який подолав весь цей тернистий шлях разом із колегами, багато з яких вже пішло у вічність, хочеться розповісти про їх внесок, щоб сучасна педагогічна молодь це знала і згадувала їх добрим словом.

Характеризуючи досвід минулого, слід мабуть почати з того, що проблеми підготовки вчителя були похідними від проблем становлення трудового навчання у школі, бо й тут виникали «білі плями», оскільки ряд важливих теоретичних положень трудової підготовки школярів не мали достатнього теоретичного обґрунтування.

Викладачі нашого факультету завжди брали активну участь у розв'язанні теоретичних проблем трудової підготовки школярів. У зв'язку з таким твердженням можна навести низку фактів. Трудове навчання часом, піддається критиці. Частина її об'єктивна. Вона полягає в тому, що цей навчальний предмет, який володеє величезними потенціальними можливостями, не справляє належного впливу на розвиток особистості школярів. Така ситуація пояснюється тим, що багато вчителів неправильно розуміють завдання цього предмету. Вони вважають, що формування вмій з трудових операцій, передбачених шкільними програмами (наприклад, обпилювання металів, стругання деревини, розкрій тканини та ін.), є самоціллю. Між тим ці операції слу-

У 1954 році було відновлено трудове навчання. У зв'язку з цим у вищих педагогічних закладах розпочалася підготовка вчителів трудового навчання. В НПУ ім. М.П. Драгоманова така робота ведеться з початку 60-х років. Тим самим діяльність нашого Університету виявилася пов'язаною з шкільним навчальним предметом «трудове навчання», доля якого досить складна.

«Трудове навчання» введено у навчальний план школи у середині минулого століття з метою подолання відриву школи від життя, з метою підготовки підростаючого покоління до життя та праці. Ставлення до нього з боку різних соціальних прошарків суспільства було завжди неозначним.

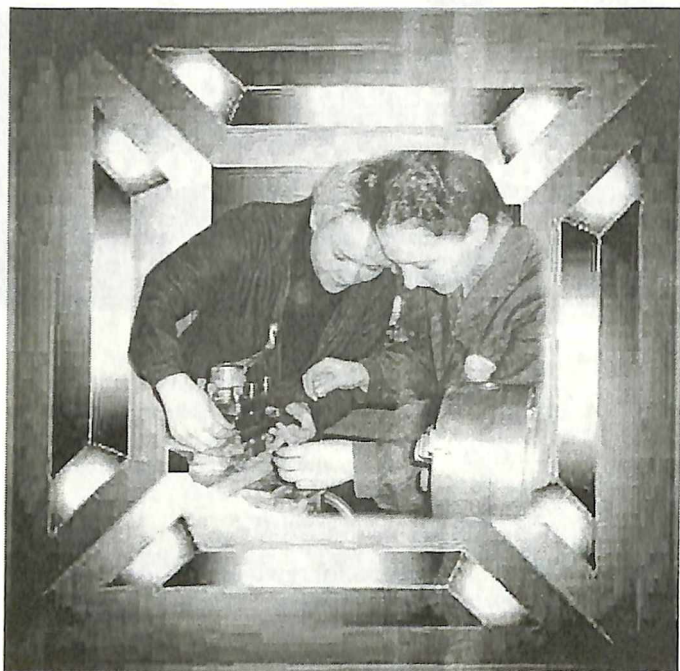
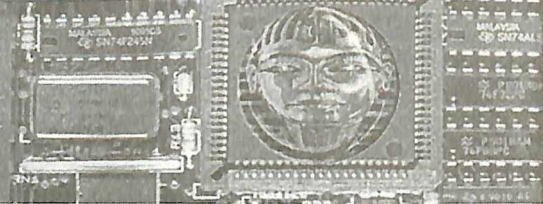
Наприклад, зараз говорять, що в радянській школі мав місце культ трудового виховання, і навіть сама школа називалася трудовою.

З таким твердженням можна погоджуватися, але лише частково. З одного боку, справді трудове виховання посідає чільне місце у марксистсько-ленінській концепції освіти і радянська школа знала періоди, коли трудове навчання розглядалося як системоутворюю-

$$\pi = 3,14159265359$$

$$e^{ix} = \cos x + i \sin x$$

$$C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!}$$

жать лише засобом для виконання загальноосвітніх завдань школи, до яких належать політехнічна освіта, професійне самовизначення, трудове виховання, формування творчого ставлення до праці та поєднання навчання з продуктивною працею. Саме через здійснення перерахованих завдань трудове навчання впливає на розвиток особистості учнів. Більше того, якщо врахувати, що школа має знайомити учнів з навколишнім середовищем, у якому виділяють згідно із Законом України «Про освіту» такі складові, як людина, природа, суспільство та виробництво, то можна стверджувати, що без трудового навчання не може бути повноцінної загальної освіти. Таке твердження ґрунтується на тому, що лише трудове навчання може дати систематизовані знання про основи виробництва, оскільки такий матеріал не вписується у зміст інших навчальних предметів.

Якщо, як уже зазначалося, частина вчителів цього не усвідомлює, то це пояснюється двома причинами: наведене твердження не знайшло підтримки у нормативних документах; майбутні вчителі не одержують відповідних настанов у процесі навчання.

На сьогоднішній день цей недолік усунуто, завдяки зокрема, викладачам факультету. Беручи участь у розробці державних стандартів, вони заклали у нову концепцію з трудового навчання загальноосвітні завдання як його змістовні лінії, навколо яких концентруються поняття, що підлягають засвоєнню учнями. Ці поняття становлять у сумі тезаурус, зміст якого не залежить від конкретного профілю трудової підготовки. Тим самим підкреслюється, що виконання загальноосвітніх завдань, а отже, формування відповідних понять є завданням вищого або першого рівня, а наповнення цих понять конкретним змістом того профілю трудової підготовки, який вивчається у школі, є завданням нижчого або другого рівня.

Що стосується підготовки вчителів, то студенти одержали, нарешті, підручник (Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання // Теорія трудового навчання. – Ч.1. – К., 2000 р. – 251 с.), що створений на базі методичного посібника, який видавався тричі, починаючи з 1974 року, на шести мовах. Тут у достатній мірі знайшла відбиток нова концепція трудового навчання.

Ще однією важливою проблемою у становленні трудового навчання як шкільного предмету була розробка навчально-методичної літератури. Частково вона залишається і зараз.

При кафедрі трудового навчання і креслення було створено на громадських засадах науково-дослідну лабораторію, яка зайнялася розв'язанням цієї проблеми. Члени лабораторії обґрунтували доцільність створення комплексу навчально-методичної літератури, який включав такі елементи: підручник, картки-завдання, довідник, збірник задач, навчальні плакати, поурочні розробки. На прикладі технічної праці у 5-8 класах членами лабораторії у 70-х роках було розроблено і видано 13 позицій навчальних та методичних посібників. Можна зробити висновок, що запропонований комплекс виправдав себе на практиці. Про це свідчить той факт, що поурочні розробки видавалися двічі і не лише на замовлення видавництва «Радянська школа», а й на замовлення центрального освітянського видавництва «Просвещение».

Таку роботу кафедри оцінило Міністерство освіти України, коли на її базі започаткували республіканський науково-методичний семінар «Сучасні проблеми трудової та графічної підготовки школярів». Він працює від 1978 року до цього часу і використовується для обговорення і прийняття рішень з усіх актуальних проблем, що виникають за його проблематикою у школах та ВНЗ.

Поряд з розв'язанням шкільних проблем викладачі займалися інтенсивною підготовкою вчителів та фахівців вищої кваліфікації, а тут були свої проблеми.

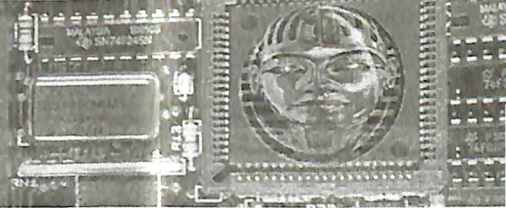
Перш за все це стосувалося навчального плану. Справа в тому, що, коли розроблявся перший навчальний план, прямих фахівців ще не було. Тому цю роботу виконали фахівці з технічних наук, які прийшли, щоб допомогти педагогічним закладам розв'язати навчальні проблеми. За це їм треба подякувати і не можна засуджувати, що їм, не маючи базової педагогічної підготовки, не вдалося розвести принципово різні поняття: «підготовка інженера» та «інженерна підготовка вчителя». Через це, на жаль, навчальний план набув інженерної спрямованості і зашкодив педагогічній. Знадобилося кілька десятиріч, щоб усунути цей недолік, бо треба було подолати стереотипи в уявленні науково-інженерних працівників, які становили тривалий час переважну більшість викладачів на індустріально-педагогічних факультетах.

Почалося з перегляду номенклатури навчальних дисциплін. Типові інженерні курси були інтегровані у предмети, які найбільше відповідали завданням трудового навчання у школі. Наприклад, предмети «Теоретична

$$\pi = 3,14159265359$$

$$e^{ix} = \cos x + i \sin x$$

$$C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!}$$

механіка», «Опір матеріалів», «Теорія механізмів та машин», «Деталі машин» були об'єднані в інтегрований курс «Технічна механіка». Причому це було не механічне об'єднання, а методологічна перебудова. Таким самим способом з'явилися ще декілька інтегрованих курсів: «Основи машинознавства», «Основи виробництва», «Методика трудового та професійного навчання».

Навчальні програми для названих курсів були розроблені викладачами нашого факультету. Вони ж стали піонерами у новому підході до змісту державних екзаменів, курсових та дипломних робіт та ін.

Все це знайшло відбиток у нормативних документах, які розроблені у зв'язку із стандартизацією вищої освіти робочою групою Міністерства освіти і науки. Між іншим, у цій групі активно працюють викладачі нашого факультету. Слід, мабуть, додати, що нормативні документи передбачають підготовку вчителя трудового навчання за ступеневою системою.

Треба сказати, що внесок факультету у підготовку вчителів був визнаний у межах Радянського Союзу. Про це свідчить той факт, що на нашій базі було створено єдиний в СРСР факультет підвищення кваліфікації викладачів педінститутів з методики трудового навчання.

Важливе місце у роботі викладачів посідала і посідає підготовка фахівців вищої кваліфікації. Як уже зазначалося, в цьому плані ми починали у повному розумінні з нуля. Підготовку перших кандидатів наук ми починали за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки», оскільки спеціальності «Методика трудового навчання» просто не було. Це викликало певні штучні утруднення. Тому ми були дуже задоволені, коли при кафедрі з трудового навчання відкрили стаціонарну та заочну аспірантуру. Тепер такі аспірантури існують при ряді ВНЗ, завдяки тому, що там працюють науковці, які підготували при нашій кафедрі дисертаційні роботи та успішно їх захистили. Тим часом при нашій кафедрі вже створена докторантура та єдина в Україні спеціалізована Вчена рада із захисту кандидатських дисертацій з методики трудового навчання та методики креслення. Щорічно вона дає стабільно путівку в життя 6-7 науковцям. У цілому ж лише на нашій кафедрі підготовлено близько 50 кандидатів та докторів наук з методики трудового навчання та методики креслення.

Розповідаючи у зв'язку з ювілеєм Університету про наші звершення, хочеться поділитися ще одним фактом, яким пишаємося. У 1996 р. на нашій базі створено фаховий науково-методичний журнал «Трудова підготовка в закладах освіти». Фактично він у сучасних умовах є єдиним джерелом інформації з трудового навчання і креслення. На жаль, тираж журналу низький, бо ціна висока, але є підстави говорити про певну його популярність, оскільки за час видання кількість передплатників зросла утричі.

